

ב. היה אנוס מלמול או מלטבול, או שהיה שוגג בדבר, דינו כשאר אדם שנאנס או שגג ולא עשה את הפסח, שאם הזיד בשני – חייב, ואם נאנס בשני – פטור. ואין דינו כטמא שאינו יכול להיטהר לערב, שאפילו הזיד בשני פטור [לפסק הרמב"ם ק"פ ה,ב]. (מנחת חינוך שפ,ט). ונראה מדברי רש"י שדינו נקבע לפי זמן שחיתת הפסח. כלומר, אם היה יכול לתקן עצמו מחצות היום ולא עשה כן – חייב, ואם לא היה יכול לתקן עצמו מחצות, אעפ"י שיכול היה מקודם – פטור. אך נראה שדאי מוטלת עליו מצוה מבעוד מועד, ואם לא תיקן – ביטל מצוותו אע"פ שפטור מן הכרת (עפ"י מנחת חינוך שם ובמצוה ה,ג). ויש חולקים וסוברים שגם אם היה אנוס בזמן החיוב, כל שהיה מזיד מקודם – חייב (ע' אגרות משה או"ח ח"א קיז).

ב. היו כל הציבור ערלים – חייבים למול ולעשות הפסח.

היו כל הציבור טמאי שרץ [או שחל שביעי שלהם בערב פסח]; לדברי האומר אין שוחטים וזורקים על טמא שרץ, הרי שפרשת איש כי יהיה טמא... נאמרה אף בטומאת שרץ, ואם כן הציבור עושים בטומאה ('איש נדחה ואין הציבור נדחים אלא עושים בטומאה') ואינם חייבים לטהר עצמם. (שמא הכוונה רק שאין עושים כרת, כיון שיכולים לעשות הפסח כמות שהם. עפ"י חזון איש זבחים ד,ה). ולדברי האומר שוחטים וזורקים על טמא שרץ, אין מדובר בפרשה באופן זה וחייבים הציבור לטהר עצמם (כן מבואר בהסבר רבה לשיטת רבי אליעזר. ואמנם במסקנא הסבירו שיטתו באופן אחר, אך לא חזרו מעצם סברה זו). הרמב"ם (ביאת מקדש ד,ט; קרבן פסח ז,א) פסק שלא הותרה טומאה בציבור אלא טומאת-מת בלבד, לא טומאת שרץ (וכבר תמהו האחרונים על כך מסוגיתנו. ע' צ"ח; הקדמת נחלת דוד; מנחת ברוך כא-כב; חזון איש זבחים ד,ו; אבי עזרי קמא ק"פ ו,א).

דפים סט – ע

קכו. א. מהי חגיגת ארבעה עשר? האם היא חובה? האם דוחה שבת וטומאה? והאם ובמה נשתוו הלכותיה לפסח?

ב. מה בין חגיגת ארבעה עשר לחגיגת חמשה עשר?

ג. חגיגת י"ד, האם יוצא בה אדם ידי חובת שמחה וחגיגת הרגל?

א. חגיגת ארבעה עשר היא קרבן הבא עם הפסח (הראשון ולא פסח שני. תוספתא ה,ג) ונאכלת בליל ט"ו, קודם לאכילת הפסח.

לדעת חכמים אינה חובה ולא באה אלא כאשר בשר הפסח מועט כגון שבני התבורה מרובים, ואינה באה בשבת ואינה דוחה את הטומאה. והיא באה מן הצאן ומן הבקר, מן הכבשים ומן העזים, מן הזכרים ומן הנקבות, ונאכלת לשני ימים ולילה אחד – ככל שאר קרבנות שלמים.

א. פירשו בתוס': אינה חובה מדאורייתא אלא מדרבנן, כדי שיהא הפסח נאכל על השובע [משום

חשיבות אכילתו (רש"י), או כדי מדרבנן כדי שלא יבוא לידי שבירת עצם (תוס' עפ"י הירושלמי;

ר"ח), או כדי שישאר טעמו בפיו (עתוס' כ.). וי"א שזהו רק טעם להקדמתה, אבל עיקר הבאתה כדי

להרבות השמחה ולחוג עם הפסח. ע' קדשי שעה סי' לד].

ויש אומרים בדעת הרמב"ם שהיא רשות גמורה, אף מדרבנן [וי"א שאף להרמב"ם קבעה רבנן חובה.

עפ"י ר"י קורקוס, וכן צדד בחזו"א], ואולם עיקר עניינה הוא מהתורה, אך בתורת רשות ולא בחובה

(מפרשים. וכ"כ בתורי"ד).

ב. יש אומרים שכשחל י"ד בשבת, באה החגיגה מערב שבת. אבל הרא"ש (פרק י, כה) חולק וסובר

שאינה באה כל עיקר.

ג. לדברי חכמים שחגיגת י"ד רשות, יכולה לבוא משל שלמים ולא דוקא ממעות חולין (עפ"י חגיגה ה. ועפ"י לענין טפילת בהמה או מעות).

ד. זה שאין החגיגה באה בטומאה, היינו דוקא כשיהיה טמא לערב ולא יוכל לאכול ממנה, אבל טמא מת בשביעי שלו באופן שמקריב פסח, משלח את חגיגתו על ידי אחר ואוכל בלילה לאחר שנטהר (עפ"י צ"ח. והמנחת-חינוך (תפ"ו), העיר הלא לדברי הרמב"ם טמא מת אינו משלח קרבנותיו). לדעת בן תימא, חגיגה הבאה עם הפסח הרי היא כפסח, ואינה נאכלת אלא ליום ולילה (ולא ילין לבקר זבח חג הפסח – 'זבח חג' זו חגיגה). ועוד אמרו בברייתא שלבן תימא אינה באה אלא שה זכר בן שנה ואינה נאכלת אלא צלי ואינה נאכלת אלא למנויו (למנוייה. רבנו הננאל). ונסתפקו לדעתו אם יש בה איסור שבירת עצם.

לפירוש רש"י, יהודה בן דורתאי סבר שהחגיגה באה בשבת (וזבחת פסח לה"א צאן ובקר – 'צאן' זה פסח, 'בקר' זו חגיגה. הקישם הכתוב כאחד. רב). ולפירוש התוס' כאן (ע' גם בתורשב"א), כן היא דעת בן תימא [אך לא בן דורתאי] שחגיגת י"ד דוחה שבת וטומאה [אבל לפרש"י – כתבו התוס', לבן תימא אין חגיגה דוחה שבת. וכן נקטו התוס' במק"א לעיל נט: ד"ה בארבעה, ולהלן קיד:].

א. לבן תימא חגיגת י"ד דאורייתא. ומשמע לכאורה שהיא חובה ובאה אף במרובה, עכ"פ לדעת הסוברים שלשיטתו דוחה שבת (עתד"ה לאו).

ויש אומרים שגם לבן תימא אין חגיגת י"ד חובה, אלא שאם מביאה חלים עליה כל דיני הפסח (עפ"י כסף משנה חגיגה ב, ו' ולחם משנה. וע"ש באבי עזרי שחלק על כך). ולפי זה אף לבן תימא אינה דוחה שבת וטומאה (וכן צדד בחזו"א קכט לדף ז סק"י).

ב. בתוס' להלן (קכ. ד"ה מפטירין) משמע לכאורה שאף לחכמים שחגיגת י"ד באה בת שנתיים, יש צד לאיסור בה שבירת עצם. ויש לפרש לדבריהם שהחגיגה הוקשה לפסח רק לעניני האכילה (עפ"י צ"ח שם. וע"ע בדבריו כאן ולהלן קטז. וע' בספר המנוחה הל' חמץ ומצה ה, ג. שלענין שבירת עצם הלכה כבן תימא).

ג. לבן תימא זמן אכילת חגיגה אינו אלא בלילה [עד הצות], כפסח (עפ"י רמב"ן, צ"ח). ויש אומרים שיכולה להאכל מבעוד יום (עפ"י רא"ש פ"י כה. וע' ברכת מרדכי ח"ב ט, ה-ו; אמת ליעקב קיד:).

ד. דיני הקרבתה; דם החגיגה – בוריקה ולא בשפיכה כפסח, אפילו לבן תימא (עפ"י תורי"ד). ויש מי שנסתפק לבן תימא אם חגיגת י"ד דינה בתנופת חוזה ושוק וסמיכה ונסכים כשלמים (כמו שאמרו להלן צו: כפרש"י בפירוש השני, ועוד) או שמא דינה כפסח שאין בה כל אלו (עפ"י אמבוהא דספרי' ספרי זוטא בהעלותך. ולפי הצד הראשון יש ליישב דברי רש"י בזבחים ט. מקושית התוס' שם – שנקט רש"י שאפילו לבן תימא שנאכלת ליום ולילה נתרבתה לכל דיני שלמים. ומיושב גם מדוע צריך ריבוי מיוחד לכך והלא היא שלמים – אלא לפי שהוקשה לפסח.

ויש לעיין לפהתוס' בזבחים (ט. ד"ה ושלמים) והרמב"ם (ק"פ ד, ד, ו) אין לנו מקור לחגיגת י"ד שדינה כשלמים לכל דבר, לתנופה סמיכה ונסכים [מלבד לאכילת שני ימים שנתרבה בפירוש, וכמש"כ הרמב"ם סוף הל' ק"פ], למאן דאמר חגיגת י"ד דאורייתא).

ויש מי שכתב שלבן תימא, אם שחט חגיגת י"ד שלא לשמה או שלא לאוכליה – פסולה, כדין הפסח (דבר שמואל מהדורה תנינא. ודייק כן מדברי המאירי).

וע' חזו"א (קכט, ה) שלבן תימא – דלא כחכמים – אין לחגיגת י"ד שם 'שלמים'. ונפקא מינה לזוהב לשם שלמים או זוהב שלמים לשמה.

ה. סתם משנתנו כחכמים החולקים על בן תימא, אבל סתם משנה ב'ערבי פסחים' העמיד רב חסדא כבן תימא.

הרמב"ם (קרבן פסח י, יב-ג) פסק כסתם משנתנו (וכן משמע בר"ח וברי"ף קיד. שלהלכה החגיגה אינה נאכלת צלי בדוקא). ואילו התוס' (קיד: ד"ה שני) כתבו שהלכה כבן תימא.

ו. נראה מדברי הגמרא (עא) שחגיגת י"ד זמנה אחר הצות היום, שעליה נאמר אשר תזבח בערב, אבל מסתבר שהיא קודמת לתמיד של בין הערבים. ואולי לבן תימא הריהי כפסח הקרב לאחר התמיד. ושמא אף לחכמים כן. וצריך עיון (עפ"י משנה למלך כלי המקדש ו, ט). ולדעת האומרים חגיגת י"ד לאו דאורייתא, נראה שקריבה כל היום ואינה קריבה לאחר התמיד (עפ"י לקוטי הלכות). וע"ע: מקדש דוד, בקונטרס ה, ד; דבר שמואל ודבר בעתו; מקראי קדש פסח ח"א ט; אמת ליעקב קיד: ז. בשר חגיגה שעלה עם הפסח על השלחן [וכן כל התבשילים העולים עמו], מתבער עמו ואינו נאכל אלא עד הצות – גזרה מפני התערובת (ירושלמי, נפסק ברמב"ם ק"פ י, ד).

ב. חגיגת ט"ו הריהי חובה (בשלש הרגלים), ואם שחטה מערב יום טוב – אינו יוצא בה (עפ"י תוס'). נאכלת לשני ימים וליילה כשאר שלמים. ואילו חגיגת י"ד, לחכמים אינה חובה ולבן תימא דינה כפסח, כאמור. יש סוברים – דלא כדעת התוס' – שיוצא אדם ידי חובת חגיגת הרגל אם הקדישה לשם חגיגה ושחטה ערב הרגל, ואין צריך זביחה בשעת חגיגה (עפ"י השגות הראב"ד על הרמב"ם חגיגה ב, ו' וז"ל מ' וא"ש ש' ובחזו"א הגיה בראב"ד 'ביום טוב' במקום 'בי"ד'). וכ"כ בפני יהושע ביצה כ ומגילה ה. והמנחת-חינוך (פח, ד) בדעת הרמב"ם שם). והחזו"ן-א"ש (קכט לדף ז סק"י) חולק והגיה בדברי הראב"ד.

וי"א שאף לפי הדעה שיוצא, זהו רק כשמקטיר האימורים ביו"ט, אבל כשחל יו"ט בשבת שא"א להקטירם ביו"ט שהרי אין חלבי חול קרבים בשבת, לא יצא ידי חגיגה (עפ"י טורי אבן מגילה ה. מנ"ח פח. וכמה אחרונים תמהו בסברא. וכן כתב להוכיח באבני נור תכב).

ויש מי שכתב שרק בערב פסח יצא, הואיל והוא זמן חגיגת י"ד, משא"כ בשאר ימים טובים שערב הרגל אינו זמן חגיגה כלל (עפ"י צ"ח כאן).

כאמור לעיל חגיגת י"ד אינה דוחה שבת לדעת חכמים, ויש אומרים שדוחה. ואילו חגיגת ט"ו אינה דוחה שבת לדברי הכל (וחתם אתו חג לה' שבעת ימים בשנה – שבעה ולא שמונה. רבי יהודה בן ספרא. וע"ע להלן ע:). [מלבד ליהודה בן דורתאי, שפירש מן החכמים הוא ודורתאי בנו והלך וישב לו בדרום, כדי שלא לעלות לרגל ויתחייב בפסח ובהגיגה. ולדעתו הוקשה חגיגת ט"ו לפסח, ואפשר שסבר שאינה באה אלא ביום הראשון, כפסח, ואין לה תשלומין כל שבעה (תוס'). ואף לפרש"י שיהודה בן דורתאי מדבר בחגיגת י"ד, אפשר שמשוה בין החגיגות כרבנן, וסובר ששתיהן דוחות שבת (וכן משמע לכאורה משאלת הגמ' אמאי לא דחיא שבת וברש"י). ואולם בתוס' רשב"א [שפירש כרש"י] מפורש שבן דורתאי מודה בחגיגת ט"ו שאינה דוחה שבת].

יש מי שכתב שלדעת האומר חגיגת י"ד חובה, אין טופלים (= מחברים) לה מעשר [מעות או בהמה] כדין חגיגת ט"ו, אלא באה כולה מן החולין (עפ"י טורי אבן חגיגה ז-ח. ואין הדבר מוסכם – ע' בסוגיא שם ובשפ"א וחדושי הנצי"ב).

ג. חגיגת י"ד אדם יוצא בה משום שמחה (– מצות ושמחת בחגך באכילת בשר שלמים), ואין יוצא בה משום חגיגת הרגל.

לדברי עולא (עא) אין יוצא בה משום שמחה אלא כשעייכב ושחטה בחג, שצריך זביחה בשעת שמחה. ואילו רבין חולק כדלהלן.

יש אומרים שלדעת הסוברים חגיגת י"ד רשות, יוצא בה אדם ידי חובת חגיגת הרגל אם התנה זאת כששחטה בי"ד (עפ"י הראב"ד הל' חגיגה ב, י – כדעת האחרונים הנ"ל, ודלא כהתוס' והמאירי. והחזו"א